HLUČÍNSKO A MNICHOV

Pracovní list k filmovému dokumentu **„Hlučínsko po Mnichovu“** je koncipován jako materiál pro žáky do jedné vyučovací hodiny, učitel jej využije po projekci filmu, v němž promlouvají svědci minulosti. Snímek otevírá téma nepříliš známé, pro mnohé žáky bude jistě překvapením, že někteří občané Československa vítali po podpisu mnichovské dohody německá vojska. Pracovní list proto vychází záměrně z výpovědí seřazených v dokumentárním snímku, první část se vztahuje přímo k němu, otázky pomohou žákům formulovat pocity a dojmy, které v průběhu sledování dokumentu cítili, a rovněž také zaznamenat konkrétní informace, jež z něj zjistili. Druhá část pracovního listu pak nabízí učiteli další možnosti, jak téma rozvíjet – práce se školními historickými prameny. Pro učitele je rovněž k materiálů přiložen doslovný přepis svědectví pamětníků z filmového dokumentu.

Časová náročnost:
45 minut, běžná vyučovací hodina

Věk žáků:
14 - 19 let (9. třída ZŠ, I. - IV. ročník SŠ, kvarta – oktáva osmiletých gymnázií)

Navrhovaný postup:
- základní seznámení s tématem v úvodu hodiny (5 minut)
- rozdání pracovních listů a seznámení s otázkami v jejich první části (3 min)
- projekce dokumentu (8 minut)
- vyplňování první části pracovních listů, individuálně, ve dvojicích či ve skupinách)
- odpovědi na úvodní otázky k pamětnickým výpovědím, debata
- případně práce na dalších úkolech z druhé části pracovního listu - pokud na ně již nebude dostatek času v hodině, mohou úkoly zpracovat žáci doma a učitel je zkontroluje v následující hodině

První část – rozbor svědectví pamětníků

O čem pamětníci vyprávěli?

Odhadněte, kolik jim bylo let v době, o které hovoří.

Objasněte souvislost uvedených názvů, které ve snímku zazněly v souvislosti s dějinami Hlučínska: Prusko, Československo, Hitler, Německo, Sudety.

Jak pamětníci na rok 1938 vzpomínají? Co změnil v jejich životě? Co vítali? O čem nic netušili? Vysvětlete důvody jejich hodnocení.

Definujte pojem identita. Shrňte, co o své identitě prozradili pamětníci.

Druhá část – rozšiřující úkoly – využití textových i obrazových pramenů

Analyzujte, v čem a proč se liší uvedené vzpomínky na rok 1938 od vzpomínek pamětníků ve filmu.

29. října 1938
Měli jsme smutný 28. říjen. Již jsme nesměli oslavit naše osvobození z Rakouského panství, jsme pod říší jinou, německou však také. Ta je nyní pánem i dřívějšího Rakouska. Nikdo se nenadál, že to výročí, ze kterého jsme měli všichni radost, pro nás tak smutně dopadne! Tatíček Masaryk, zahalený v černé plachtě, stál na náměstí jako jindy. Ale jaký rozdíl od jiných dob. Naproti, v Katolickém domě, i vzadu v Sokolovně, bylo slyšet zpěv vojáků, ale né našich, vojáků třetí Říše. Nebyli jsme více svobodní občané republiky Československé, byli jsme lidé bez domova, lidé v zabraném území německým vojskem. Okolo chodily stráže, aby nedošlo k provokacím. Žáden si jich ale ani nevšiml, neboť ti lidé oblečení v uniformu německého vojáka, nikdy nepochopí náš odpor k Německé říši a naši bolest nad tím, že nám rozbili naše hranice. My jsme je k nám nevolali, přišli na volání jiných, těch kteří prý se měli v našem státě zle. Nechť jim tedy ukáží lepší život, větší svobodu a vše nač si jen vzpomenou.

24.listopadu 1938
Nevíme, co ještě s námi bude. Na všech stranách se to ještě bouří. Každý s obavou čeká příští den. Drahota všude stoupla ode dne zabrání, české peníze se pilně stahují z oběhu. Hranice se co chvíli o kousíčky posunují, ale konečně jsou již pevně stanoveny. U nás ještě nevíme přesné vyměření. [Nový] Jičín se stal posádkovým městem říšského vojska. Utekli z něho také všichni Židé, ti teď utíkají z Třetí říše vůbec, jako by za nima hořelo. Jsme všichni zvědaví, koho zvolí, tam doma, presidentem. Tady se spisuje do Říšského parlamentu na volby. Každý má z toho hlavu jako nacvaknutou a je nám to všechno španělskou vesnicí. Snad tomu už bude brzy konec."

Deník kopřivnické skautky Lídy Šumné(1920–1998), zdroj: Moderní dějiny.cz

.

Přehledně zapište, které skupiny obyvatel československé republiky mohly změny hranic v roce 1938 přivítat a které je odmítly.

.....

.....

.....

.....

.....

Pokuste se popsat, k jakým změnám došlo v průběhu roku 1938 na hlučínském gymnáziu.

.....

.....

.....

.....

.....

Vyhledejte uvedené názvy hlučínských obcí a vymezte region Hlučínska na mapě.
Antošovice, Darkovice, Dolní Benešov, Hať, Hlučín, Hošťálkovice, Chlebičov, Chuchelná, Koblov, Kravaře, Lhotka, Ludgeřovice, Oldřišov, Píšť, Sudice, Štěpánkovice.



Zdroj: openstreetmap.org

Identita

Obyvatelé žijící na tomto území [po vzniku Československa, pozn. red.] byli považováni za germanizované příslušníky českého národa, které bylo třeba zachránit před úplnou záhubou v „moři německého živlu“. A protože se k národnostním požadavkům přidaly i historické nároky, stalo se nově vzniklé Hlučínsko jedinou částí Slezska, které bylo v roce 1742 připojeno k pruskému království, a opět se dostalo do svazku s českými zeměmi. [...] V důsledku německého školství, vojenské služby, sezonní migrace do říšského vnitrozemí a celkové socializace v německém prostředí se ta generace Hlučíňanů, která se nacházela v produktivním věku, plně integrovala do společenství německého národa. Česká národní myšlenka byla této generaci zcela cizí. [...] Připojení ke státu, který existoval teprve dva roky, k němuž nezaujímali žádný vztah a který stavěl na principech jako svoboda, demokracie či náboženská volnost, prostě nechápali. [...] Dnes je Hlučínsko součástí České republiky a mladší generace jeho obyvatel se již považuje za Čechy, zatímco generace prarodičů má potíže s formulováním vlastní identity, kterou spatřuje jako indiferentní, popřípadě slezskou či německou. Jedná se přímo o učebnicový doklad sociálních a kulturních podmínek pro formování a rozvoj identit. Kdyby se totiž po první světové válce československé diplomacii nepodařilo prosadit připojení Hlučínska k Československu, zůstala by oblast až do roku 1945 německá a dnes by se nejmladší generace místních obyvatel považovala téměř bezvýhradně za Poláky.

Shrňte, jak se proměňovala identita osob narozených na Hlučínsku v letech 1900, 1918, 1945?
Objasněte větu „... dnes by se nejmladší generace místních obyvatel považovala téměř bezvýhradně za Poláky“
Uvažujte, jaké faktory se podílí na utváření identity člověka.

Doslovné přepisy filmových svědectví

Gabriela Hluchníková (1928) / Dolní Benešov
„Všichni učitelé a četníci na Hlučínsku mluvili česky a žili tady rádi. Ovšem věděli, že s malými dětmi a se psy se mluví německy. Tak jsem to slyšela a tak si to pamatuji. A s kočkami a krávami se mluvilo jak? S krávami česky. Česky, protože krávy by německy nerozuměly."

Erich Bortlík (1928) / Hať
„U nás se nemluvilo německy. Máma i táta uměli německy, ale doma se německy nemluvilo. Byly rodiny, ve kterých se už za první republiky bavili německy, ale takových bylo málo. Jenom, když chtěli rodiče před námi něco zatajit, řekli si to německy. My děti jsme uměly akorát, jak se řekne pes nebo kočka, ale více jsme nerozuměli."

Hlučínsko vzniklo po první světové válce, kdy se toto území stalo součástí Československa. Po Mnichovu 38, však připadlo Německu, československá mobilizace trvala jen několik dní a obyvatelé se stali občany říše.

Gabriela Hluchníková / Dolní Benešov
„Pamatujete si na mobilizaci, když do těch bunkrů přišli českoslovenští vojáci? Stáli na každém můstku. Kde vedla cesta přes nějaký můstek, tam byli. Jenže zbytečně. Byli zmobilizovaní, ale stáli tam na nic. Bylo to na podzim, kopali jsme zrovna na poli brambory a tak nám chodili pomáhat. Společně jsme pojedli, Jestli Češi, nebo Němci, to bylo normální.

František Žebrák (1926) / Koblov
„Hitler udělal z Hlučínska říšské území. To patřilo sto osmdesát roků k Prusku. My jsme nebyli Sudety. Společně se Sudety jsme byli obsazeni. Okamžitě jsme byli Němci a to bylo pro nás lepší, protože jsme byli Němci. To ale nikdo nevěděl, že bude válka. Za rok byla válka a už museli první kluci narukovat do války. Do Polska a na frontu. To byl pro nás takový přítěžek, že jsme na to doplatili."

Gabriela Hluchníková / Dolní Benešov
„Pamatujete si na rok 1938, když jste se přes noc stali Němci a žili jste v Německu? Nebylo to přes noc. Bylo to ve dne. Pamatuji si, že ve dne přijely tanky. Už předem jsme o tom něco věděli a to víte, že se slibovalo, že to bude dobré, že to bude lepší, že bude práce, budou přídavky. A tak jsme všichni běželi na náměstí a jak je to náměstí veliké, tak bylo plné tanků."

František Žebrák / Koblov
„Bylo velké vítání. A není divu. Hned druhý nebo třetí den se měnily peníze a za korunu dostali marku. To bylo desetkrát více. Vítali je všude. Nejen Koblov, ale všude. Němce vítali třeba i v Ostravě."

Za první republiky nebyla státní politika vůči Hlučínsku příliš vstřícná. Úřady nutily obyvatelstvu československou národnost, což vzbuzovalo odpor a ihned po Mnichovu se to jasně projevilo.

Gabriela Hluchníková / Dolní Benešov
„Všichni je vítali. Květinami. Oni vylezli. Aplaus byl. Oni byli naši hoši. Všichni je uvítali a byli ubytovaní po domech. Opravdu, byli přivítaní, protože každý věřil, že bude lépe."

Erich Bortlík / Hať

„Vojáci přišli z horního konce vesnice od kostela a nastěhovali se do různých obecních domů nebo do hospod. Hospoda, která se dnes jmenuje Svatý Mikuláš, patřila tehdy Johanu Cigánovi. Tam se usídlila nějaká motorizovaná jednotka a lidé si mohli ty vojáky vzít k sobě domů. Osobně jsem tam zašel a přivedl jsem domů dva i s motorkou. Motorka byla můj sen. Sice u nás nenocovali, ale měli tam zaparkovanou tu motorku a chodili k nám na jídlo. Máma jim vždy něco nabídla. Nakrájela na mísu housky, k tomu domácí paštiku, po které se mohli utlouct."

Gabriela Hluchníková / Dolní Benešov

„Jednoho vidím jako dnes. Kolem našeho domu tekla strouha. Toho vojáka, který byl ubytovaný v domě naproti, vidím ještě dnes, jak se v té strouze myje. Byla jsem ještě holčička, ale určitě jsem byla hezká. Černé vlasy, oči tmavé, culila jsem se na něj na té lávce, když mě volal. To víte, měli čokolády, ty jsme skoro ani neznali. Ptal se, jak se jmenuji, ale já jsem mu to nechtěla říct. A on teda – Pošeptej mi to. A já jsem mu pošeptala – Gabriela. A on byl Gabriel. Takže taková to byla láska. Měl mě rád a já taky. Plakala jsem, když odcházel. Byla jsem zamilovaná."

František Žebrák / Koblov

„Okamžitě jsme byli Němci a to bylo pro nás lepší, protože jsme byli Němci. To ale nikdo nevěděl, že bude válka. Za rok byla válka a už museli první kluci narukovat do války. Do Polska a na frontu. To byl pro nás takový přítěžek, že jsme na to doplatili."

Gabriela Hluchníková / Dolní Benešov

„Chodila jsem do třetí, možná do čtvrté třídy, když přišli Němci. Týden byla škola zavřená, ale potom se udělala v sešitě čára a psalo se německy. Nikdo se neptal. Umíš? Neumíš?"

František Žebrák/ Koblov

„Protože už jsme chodili do školy, museli jsme být také v takzvaném Hitlerjugend. V hajotu. Každý byl v hajotu. Papež Benedikt XVI. byl také v Hitlerjugend. A stal se papežem. A nám to vyčítali strašně. Vy jste měli nějakou uniformu? Ano. Měli jsme uniformy. Jak vypadala? Byla to hnědá košile. Ten knot pod krkem. Ta vázanka. Opasek a přes boky ten boční pásek. A čepice."

Lidé z Hlučínska zažili střídání režimů i změny hranic, jak je přinášelo 20. století. Měnila se jejich národnost a úřední jazyk. Zůstali však věrni svému kraji, svému nářečí. S nimi spojují svou identitu.

Charlotte Galambošová (1938)/ Dolní Benešov

„U našeho ojca, je tam velka bida / i poslal ju pan ojtěc do Kašpara žida // Ty Kašpare žide, dej napiť bidě / Bo jak se bida napije, sama do dom přidě // Bida se napila, rozum potračila / A šla ona kolem vody, tam se utopila... Lidé si sami skládali takové písničky, básničky a říkadla."

Helena Mertensová (1934) / Borová

„Jak se cítíte? Jako Češka, nebo jako Němka? Nijak. Nemohu říct ani tak, ani tak. Nevím. Tenkrát jsme byli Německo jenom chvíli. Je to od té doby už hodně dlouho. Takže nemůžu říct, jestli se cítím jako Němka, protože už je to tolik let. Ale mám se tu dobře. Nemohu si stěžovat. Takže jak se cítíte. Jako Prajzačka? Nebo jako Borovačka? (pozn. podle rodné vesnice) Nejvíc jako Borovačka! Tam jsem se narodila. Tam jsem se vdala. Tam se děti narodily. Tam se cítím nejlépe."